

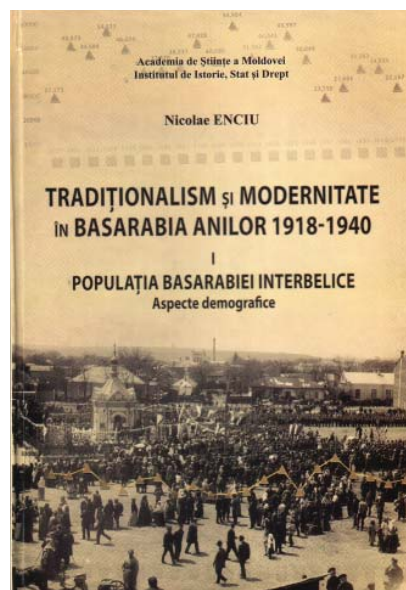
INTERBELICUL ROMÂNESC: POPULAȚIA BASARABIEI

Dr. Marius TĂRÎȚĂ

Primul volum al monografiei profesorului Nicolae Enciu, șeful Secției Istorie Contemporană a Institutului de Istorie, Stat și Drept al AȘM, constituie o contribuție esențială la studierea perioadei complexe și pe alocuri complicate a interbelicului românesc în Basarabia. După cum menționa însăși autorul în Introducere, „prezenta lucrare a urmărit să ofere cititorilor dornici de a cunoaște trecutul nostru istoric, o imagine sintetică clară și incontestabil obiectivă a perioadei interbelice din istoria Basarabiei, axându-ne studiul pe expunerea principalelor fenomene și procese demografice ale Basarabiei în strânsă conexiune cu cele ale României interbelice” (p. 18). De aceea au fost evitate polemicile atât cu continuatorii liniei interpretative ideologice din epoca sovietică, cât și cu demersurile deconstructive, cititorul ținând fiind „oamenii moderați cărora le plac argumentele” (p. 18).

Volumul este constituit din șase capitole, pe parcursul cărora apar 133 de tabele și cinci figuri, iar în încheiere sunt inserate 14 anexe și bibliografia generală. Printre sursele de referințe ale autorului se numără o listă consistentă de culegeri de documente, recensăminte ale populației, statistici, anuare, lucrări istorice generale și sinteze, monografii ale autorilor români interbelici și postbelici, europeni și americani din interbelic, ruși și sovietici, un loc important îl dețin fondurile ANRM și Arhivelor Naționale din București.

Primele două capitole ale lucrării, „Starea Basarabiei la finele primei conflagrații mondiale” (p. 19-76) și „Cadru general. Teritoriul și organizarea administrativă a Basarabiei interbelice” (p. 77-139), pot fi considerate o amplă introducere în tema cercetată de autor. În primul capitol sunt tratate cu titlu de referință datele catagrafiei din 1817, conform căreia moldovenii ar fi constituit 86% din populația Basarabiei, și cele ale recensământului rus din 1897, cu atenție asupra științei de carte și structurii etnice (moldovenii fuseseră scăzuți la 47,58%). Politica discriminatorie față de moldoveni a ajuns până într-acolo încât „Anuarul Rusiei” a omis cu desăvârșire etnia respectivă în anul 1910 (p. 36). Acest paragraf este urmat de cele în care sunt abordate „Primul Război mondial și afirmarea princi-

Nicolae Enciu. *Populația Basarabiei interbelice. Aspecte demografice*, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Stat și Drept. Chișinău: Lexon-Prim, 2013, Vol. 1, 424 p.

piului naționalităților” (cu o atenție largă acordată principiilor wilsoniene), „Regatul României în anii Primului Război Mondial” și „Unirea Basarabiei cu România ca formă de materializare a dreptului naționalelor la autodeterminare”.

Cu referire la actul Unirii din 1918, autorul remarcă o carență a istoriografiei naționale – „chiar și istorici obiectivi și bine intenționați, cei mai mulți dintre ei uimiți de imprezibilitatea acestui mare act realizat cu 95 de ani în urmă, se rezumă, în explicarea lui, la o simplă narare evenimentială. Privit și interpretat astfel, momentul 27 martie/9 aprilie 1918 rămâne inevitabil lacunar, făcând loc unor interpretări tendențioase” (p. 70).

În contextul reflectării generale a reîntregirii României în anul 1918, autorul face următoarea observație – „Pentru Basarabia în special, unirea din 1918 a fost precondiția efortului de modernizare politică, economico-socială și culturală, efort produs în cadrul procesului de difuzare a unor valori și forme de organizare instituțională și economică dinspre Occident prin intermediul factorilor de decizie ai României” (p. 74).

În capitolul al II-lea autorul abordează o gamă largă de aspecte, de la așezarea geografică a provinciei la religiozitatea populației. Trece în revistă cele cinci regiuni naturale în care era împărțită Basarabia – Nordul, Stepa Mijlocie, Regiunea Codrilor, Stepa Sudică și Regiunea Lacurilor, diferențele climatice și pitorescul ce apărea în descrierea unor cercetători români (p. 84-86). În ce privește denu-

mirea provinciei, „tot așa mai mulți autori au indicat asupra situației nefirești, de după 1918, de a se mai vorbi de o „Bucovină”, de o „Basarabie” și de o Moldovă „strânsă între Carpați și Prut” (p. 93). Cu toate acestea, părerea lui V. Mihăilescu, care propunea folosirea termenului de Moldova „pentru singura unitate naturală istorică, prinsă între Carpați, Ceremuș, Nistru și Mare”, a rămas, practic, singulară de-a lungul perioadei interbelice (p. 94). Discuțiile au fost reluate odată cu reforma teritorială din anul 1938, când ținuturile denumite după râuri, au luat locul provinciilor. Astfel, două județe basarabene au revenit ținutului Dunărea, patru au constituit ținutul Nistru, două au revenit ținutului Prut și unul ținutului Suceava, alături de cele cinci județe bucovinene și unul moldovean. Scopul reformei a fost – „o capacitate mai mare, pentru fiecare din noile ținuturi, de control bugetar” și „o mai bună difuzare a activității economice, concentrată până atunci preponderent în capitala României” (p. 103).

În a doua parte a capitolului al II-lea autorul analizează infrastructura Basarabiei la finele primei conflagrații mondiale, starea culturală, cea sanitară și asistența medicală. Este foarte bine subliniat rolul nefast pe care l-a jucat învățământul țarist în ultimele sale decenii de existență, neexistând școli moldovenești și, de asemenea, rata ridicată a analfabetismului în care erau menținuți din punct de vedere cultural țărani basarabeni (p. 133). Măsurile urgente de ridicare a nivelului de cultură al maselor largi ale populației Basarabiei au fost luate din chiar anul 1918 (p. 135). Considerăm că spațiul alocat vieții religioase (pp. 137-139) putea fi mai larg. Problema calendarului îndreptat a fost dezbătută în epocă și de numeroase personalități culturale (filosoful Nae Ionescu, etnologul Ernest Bernea). Autorul se referă și la cazul unui sat concret din Basarabia, Nișcani, locuitorii căruia, după dubla sărbătorire a Paștelui în anul 1926, nu au mai dorit să treacă la noul calendar (p. 139).

Capitolele de forță ale volumului sunt III, IV și V – „Populația Basarabiei în cadrul statului național unitar român” (pp. 140-221), „Evoluția demografică a Basarabiei interbelice” (pp. 222-263) și „Aspecte ale vieții cotidiene în Basarabia interbelică” (pp. 264-329). În paginile acestora apar 116 tabele în care sunt surprinse, printre altele: evoluția numărului populației basarabene în anii 1812-1862, 1863-1915, populația la 1 ianuarie 1915, după neamuri și medii de locuire în 1918, populația orașelor, raportul dintre urban și rural, repartizarea pe județe, structura pe genuri în interbelic, distribuția pe grupele de vârstă, și ajungând la rațiile alimentare, spe-

ranța de viață, situația bibliotecilor și numărul abonațiilor radio la mia de locuitori în anii 1927-1938.

Capitolul al VI-lea este dedicat „consecințelor demografice, economico-sociale, culturale și religioase ale anexării Basarabiei de către URSS” (pp. 330-359). Cele patru paragrafe abordează următoarele aspecte: „populația și economia Basarabiei la începutul anului 1940”; „consecințele demografice ale trunchierii Basarabiei”; „consecințele economico-sociale” și „consecințele culturale și religioase ale anexării Basarabiei”. Deși ziarul „Pravda” scria la 11 iulie 1940 că viitoarea RSSM va fi de peste 50 000 km pătrați, în realitate teritoriul acesteia a fost redus la 33 700 km pătrați (vezi pp. 343-347). Represiunile au vizat atât populația simplă, cât și foștii funcționari și slujitori ai Bisericii. „27 de biserici au fost transformate în cluburi politice și 13 distruse prin foc și dinamitare, iar 48 de preoți – executați sau deportați” (p. 359). O sarcină de bază formulată de puterea sovietică în 7 septembrie 1940 era „ca mai repede de biruit retrăirile religioase în conștiința truditorilor”.

În final, autorul remarcă: „În încercarea de depășire sau, cel puțin, de atenuare a caracterului contradictoriu și divergent al discuțiilor asupra importanței și semnificației perioadei interbelice, prezentul studiu a urmărit să ofere date obiective și verificabile privind evoluția demografică a Basarabiei” (p. 361). Printre caracteristicile esențiale ale perioadei interbelice pentru populația Basarabiei sunt menționate șase. Rata natalității a fost, practic, superioară tuturor provinciilor istorice ale României, inclusiv mediei pe întreaga țară (39,4‰ în anii 1920-1932, față de media 36,0‰). În același timp s-a redus considerabil numărul persoanelor căsătorite în totalul populației față de anul 1897, bărbați de la 63,8% la 39,6%, iar femeile de la 67,9% la 39,5%. Mortalitatea a prezentat „o tendință de descreștere, care însă a fost mai puțin pronunțată decât tendința de descreștere a natalității”. Astfel că între anii 1919-1939, au decedat în medie 64 116 persoane anual. „Pe fundalul țărilor europene, ratele mortalității generale și, mai ales, ale celei infantile, rămâneau încă la un nivel mult prea ridicat” (p. 362-363). „Ceea ce a constituit cu adevărat *punctul întunecat* al demografiei interbelice românești, a fost problema mortalității infantile”, în special a copiilor de până la un an (p. 362). Migrațiile interne au avut un caracter complex și contradictoriu – „pe de o parte, ele constituiau mărturia că Basarabia traversa o perioadă de adaptare la piața muncii din Noua Românie de după 1918; pe de alta însă, migrațiile interne ale populației Basarabiei au fost cauzate de

criza profundă în care intrase reforma agrară la finele anilor 1920, de neputința acesteia de a atenua suprapopularea agricolă a provinciei” (p. 362).

În fine, cu o rată medie anuală de creștere de 1,41‰, populația Basarabiei interbelice a avut o creștere demografică generală de 531 209 de persoane de ambele sexe sau 25 295 de persoane anual, evoluând de la 2 642 000 de locuitori în 1918 la 3 173 209 de locuitori la 1 iulie 1939. Printre cei care au avut preocupări pentru ameliorarea cantitativă și calitativă a aspectelor demografice au fost prof. George Banu și dr. Sabil Manuilă. Drept rezultat, un prim pas a fost reorganizarea în anul 1935 a Institutului de Demografie și Recensământ în In-

stitutul Central de Statistică, care avea ca obiectiv permanent investigarea fenomenelor demografice naționale în toată amploarea și complexitatea lor (p. 363).

Monografia *Populația Basarabiei interbelice. Aspecte demografice*, semnată de profesorul Nicolae Enciu, dedicată aspectelor demografice ale evoluției populației basarabene în perioada interbelică, este de o incontestabilă valoare, iar cartea propriuzisă urmează să-și găsească locul pe rafturile bibliotecilor școlare, studențești și de specialitate. De menționat faptul că această cercetare face parte dintr-o lucrare mai largă, dedicată *Tradiționalismului și modernității în Basarabia anilor 1918-1940*.

Mihai Țăruș, *Floarea-soarelui*, u/p, 550×450 mm, 2009